

seyin el-Beyhakî, s. 705-709; İbnü'l-Esîr, IX, 294-295). Rey, Gazneli hâkimiyeti sırasında bazı karışıklıklara sahne oldu; felsefe ve astrolojiye dair kitaplar yakıldı, Karmatîler ve Mu'tezile mensupları takibata uğradı.

Dandanakan Savaşı'ndan kısa bir süre sonra Rey İbrâhim Yinal kumandasındaki Selçuklu kuvvetleri tarafından zapt edildi (434/1042). Ardından Rey'e gelen Tuğrul Bey şehri Selçuklu Devleti'nin merkezi yaptı ve büyük bir imar faaliyeti başlattı. Büveyhî sarayını tamir ettirip buraya yerleşti. Tuğrul Bey 8 Ramazan 455'te (4 Eylül 1063) Rey yakınlarındaki yazlık sarayında vefat etti. Çağrı Bey'in oğlu Süleyman Bey, Tuğrul Bey'in vasiyeti uyarınca 16 Ramazan 455'te (12 Eylül 1063) Rey'e gelerek Selçuklu tahtına oturdu. Ancak şehir kısa bir süre sonra Selçuklu hânedanından Kutalmış'ın tehdidine mâruz kaldı ise de Alparslan tarafından bertaraf edildi. Alparslan 30 Muharrem 456 (23 Ocak 1064) tarihinde Rey'e gelip Selçuklu tahtına oturdu (İbnü'l-Esîr, X, 48-49). Şehir Sultan Melikşah devrinin başlarına kadar Selçuklu Devleti'ne başkentlik yaptı, daha sonra İsfahan başşehir oldu. Melikşah'ın vefatının ardından ortaya çıkan taht kavgaları sırasında Şehzade Berkıyruk İsfahan'da sultan ilân edildi. Ancak Terken Hatun ve kardeşi Mahmud'un şehre yaklaşımları üzerine Rey'e götürüldü, burada şehrin reisi Ebû Müslim ve Emir Erkuş gibi kumandanlar tarafından sultan ilân edildi (485/1092). Şehir taht mücadeleleri sırasında birçok defa el değiştirdi.

Rey, VI. (XII.) yüzyılın başlarında Elburz dağlarında üstlenen İsmâîlî faaliyetlerinden etkilendi. Aynı yüzyılın ikinci yarısından itibaren diğer birçok Selçuklu şehri gibi şiddetli mezhep kavgalarına sahne oldu. Bu dönemde Şâfiî, Hanefî ve Şîler arasında çıkan anlaşmazlıklar şehre büyük zarar verdi. 582'de (1186) Şîler'le Sünnîler arasında meydana gelen çatışmalar da çok sayıda insan hayatını kaybetti ve

şehir harabeye döndü. VII. (XIII.) yüzyılın başlarında Rey'den geçen Yâkût el-Hamevî mezhep kavgalarının ağır bilançosunu vermektedir (*Mu'cemü'l-büldân*, II/1, s. 893-894). VI. (XII.) yüzyılın ikinci yarısında Rey Darphânesi'ndeki sikke basımı faaliyetlerinin durma noktasına gelmesi de (Zambaur, s. 129) Yâkût el-Hamevî'nin şehirde hayatın çöküşüyle ilgili gözlemlerini doğrular niteliktedir.

Son Irak Selçuklu hükümdarı II. Tuğrul'un 590'da (1194) Rey yakınlarında Hârizmşah Alâeddin Tekiş tarafından yenilgiye uğratarak katledilmesinin ardından şehir Hârizmşahlar'ın hâkimiyetine girdi. VI. (XII.) yüzyılın sonlarında iyice çöküşe geçen Rey 617 (1220) ve 621'de (1224) Moğollar tarafından tahrip edilerek halkı öldürüldü. Katliamlardan kurtulabilenler şehrin güneydoğusundaki Verâmin'e göç ettiler. Gâzân Han zamanında (1295-1304) Rey yakınlarındaki Taberek Kalesi tamir edildi, ancak şehri yeniden canlandırmak mümkün olmadı. İlhanlı Devleti'nin yıkılmasının ardından Rey ve çevresi Toga Timur'un hâkimiyetine girdi. Bölge 786 (1384) yılında Timur'un egemenliğine geçti. Timurlu Hükümdarı Şâhruh 850'de (1447) Rey yakınlarında vefat etti. Şehir bu dönemde tamamen harabe durumundaydı. Safevîler devrinden itibaren İran'da Şi'a'nın güç kazanmasıyla birlikte dinî mezhebî öneme sahip olan Şah Abdülâzîm ve Bîbî Şehrbânû türbelerinin civarında yeni bir yerleşim yeri kuruldu. Burası, Tahran'ın Kaçarlar devrinde başşehir olup genişlemesinin ardından şehrin dış mahallelerinden biri haline geldi ve 1990'lı yılların sonlarında inşa edilen Tahran metrosu ile başşehre bağlandı. Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey'in türbesi olduğuna inanılan Burc-i Tuğrul Beg ile (Günbed-i Tuğrul Beg) Şah Abdülâzîm ve Bîbî Şehrbânû türbeleri, ayrıca Taberek Kalesi'nin harabeleri eski Rey şehrinde günümüze ulaşan en önemli âbidelerdir. Rey şehrine nisbetle Râzî nisbesiyle anılan birçok âlim yetişmiştir. Ebû Bekir er-Râzî, Ahmed b. Muhammed er-Râzî, Ebû'l-Fazl er-Râzî, Fahreddin er-Râzî, Muhammed b. Ebû Bekir er-Râzî, Kutbüddin er-Râzî bunlar arasında sayılabilir. Hassan es-Sabbâh da Reyli olup bazı kaynaklarda Râzî nisbesiyle anılır.

BİBLİYOGRAFYA :

Belâzürî, *Fütûh* (Fayda), s. 454-460, 462, 487, 635; *Coğrafiyâ*, Staatsbibliothek zu Berlin, Ms. Orient. Oct. Fol. nr. 3177, vr. 269^a, 280^{a-b}, 298^a-299^a; Ya'kûbî, *Kitâbü'l-Büldân* (Âyetî), s. 37, 43, 46, 49, 51-53, 63, 76, 80, 83; Makdisî, *Ahşenü't-tekâsîm*, s. 390-392; Gerdîzî, *Zeynü'l-ahbâr* (nşr. Abdülhay Habîbî), Tahran 1366 hş., s. 175, 350,

527; Muhammed b. Hüseyin el-Beyhakî, *Târîh* (nşr. Ali Ekber Feyyâz), Meşhed 1350 hş., s. 12, 16-32, 44-48, 54, 77, 91-102, 108-109, 161-176, 343-345, 530-536, 700-709, 901-902; Sem'ânî, *el-Ensâb* (nşr. M. Emîn Demec), Beyrut 1400/1980, VI, 41-43; Râvendî, *Râhatü's-sudûr* (nşr. Muhammed İkbâl - Müctebâ Mînovî), Tahran 1364 hş., bk. İndeks; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân* (nşr. Fuat Sezgin), Frankfurt 1994, II/1, s. 892-901; IV/1, s. 430-431; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil* (trc. Abdülkerim Özyayın), IX-XI, İstanbul 1991, tür.yer.; Bün-dârî, *Zübdetü'n-Nusra* (Burslan), bk. İndeks; Zekeriyâ b. Muhammed el-Kazvîni, *Âşârü'l-bilâd* (nşr. F. Wüstenfeld), Göttingen 1848 → (ed. Fuat Sezgin), Frankfurt 1994, s. 250-256; Cüveynî, *Târîh-i Cihângüşâ* (Öztürk), bk. İndeks; Reşidüddin Fazlullâh-ı Hemedânî, *Câmi'u't-tevârih* (nşr. Muhammed Rûşen - Mustafa Müsevî), Tahran 1373 hş., I, 348-351, 401-402, 407, 434, 470, 510, 555-556; II, 987, 993, 1022, 1079, 1131-1138, 1233-1238, 1276-1277; Müstevfî, *Nühzetü'l-ku-lûb* (Strange), s. 47, 52-56, 141, 173, 194, 198, 220-222, 281; G. le Strange, *The Lands of the Eastern Caliphate*, Cambridge 1905, s. 214-218; George C. Miles, *The Numismatic History of Rayy*, New York 1938, tür.yer.; Hüseyin Kerîmân, *Rey-i Büstân*, Tahran 1345-49 hş., a.mlf., "Nazarî be-Makâle-yi 'Rey'", *Yâdnâme-i İrân-iyi Minorski* (nşr. Müctebâ Mînovî - İrec Efşâr), Tahran 1348 hş., s. 119-127; E. von Zambaur, *Die Münzprägungen des Islams*, Wiesbaden 1968, s. 129-131, 225-228; *Sultan Berkıyruk Devri Selçuklu Tarihi (485-498/1092-1104)*, İstanbul 2001, s. 43, 45-50, 54-59, 67-68, 73, 77-80, 88; P. Schwarz, *Iran im Mittelalter nach den arabischen Geographen* (ed. Fuat Sezgin), Frankfurt 1993, s. 740-809; V. V. Barthold, *Tezkire-yi Coğrafiyâ-yi Târîhi-yi İrân* (trc. Hamza Serdâdver), Tahran 1372 hş., s. 147-154; Pervâne Niktab', "Rey der Zamân-i Taberî", *Yâdnâme-yi Taberî* (nşr. Muhammed Kâsimzâde), Tahran 1369 hş., s. 515-527; Abbas Kadiyânî, *Târîh-i Rey*, Tahran 1379 hş., s. 16-21, 88-92, 100; V. Minorsky, "Rey", *IA*, IX, 721-724; a.mlf., "Tahran", a.e., XI, 660, 665; a.mlf. - [C. E. Bosworth], "al-Rayy", *EP* (İng.), VIII, 471-473. OSMAN GAZİ ÖZGÜDENLİ

REYBİLİK

(bk. ŞÜPHECİLİK).

REYHÂNE bint ŞEM'ÜN

(ريحانة بنت شمعون)

Reyhâne bint Şem'ün b. Zeyd
(ö. 10/632)

Hz. Peygamber'in hanımı.

Aslen Benî Nadîr kabilesine mensup olup bazı kaynaklarda ismi Reyhâne bint Zeyd diye geçer. Babası Ebû Reyhâne Şem'ün b. Zeyd el-Ezdi çeşitli hadis kitaplarında rivayetleri bulunan sahâbîlerdendir. Bir kısım eserlerde Hz. Peygamber'in iki câriyesinden biri olarak kaydedilen Reyhâne, Benî Kurayzalı Hakem (Abdülhakem) adın-

Rey'de bulunmuş, XIII. yüzyıla ait lüster tekniğinde yapılan kurbağa şeklindeki seramik testi (Museum für Islamische Kunst, Nr. I, 5364)

da bir kişiyle evliydi. Bu sebeple bazı kaynaklarda (İbn Abdülber, IV, 310; İbnü'l-Esîr, VII, 120) onun Benî Kurayza'ya mensup bulunduğu belirtilmiş, Benî Nadîr'den olduğu görüşü zayıf sayılmıştır. 5. yılın sonlarında (627 başları) Hendek Gazvesi'nin ardından Resûl-i Ekrem'le yaptıkları anlaşmayı bozan Benî Kurayza muhasara edilmiş, savaşılabilecek yaşta olan erkekleri öldürülmüş, kadın ve çocuklarına esir muamelesi yapılmış, malları müslümanlar arasında paylaştırılmıştı. Bu olayda kocası öldürülen Reyhâne de esirler arasında bulunuyordu. Reyhâne'yi Hz. Peygamber "safî" (ganimette Hz. Peygamber'in payı) olarak seçti ve Ümmü'l-Münzir Selmâ bint Kays'ın evine götürülmesini emretti. Reyhâne orada bir ay kadar kaldıktan sonra (İbn Sa'd, VIII, 131) Resûlullah onunla görüşmeye gitti. Reyhâne'nin utancından görünmek istememesi üzerine Hz. Peygamber onu çağırıp ve müslüman olduğu takdirde kendisiyle evleneceğini söyledi. Reyhâne bu teklifi kabul edince Resûl-i Ekrem onu âzât etti ve diğer eşlerine verdiği gibi ona da 12 ukıyye gümüş vererek 5. yılın Zilhiccesinde (Mayıs 627) kendisiyle evlendi. Hz. Peygamber'in ona mehir olarak hürriyetini bağışladığı da zikredilmiştir. Reyhâne'nin bir süre sonra Resûlullah'ı diğer hanımlarından aşırı şekilde kıskandığı, bunun üzerine Resûl-i Ekrem'in onu ric'î talâkla boşadığı, ancak Reyhâne'nin bu duruma çok üzülmesi üzerine onu tekrar nikâhına aldığı kaydedilmektedir. Zayıf olduğu belirtilen bir başka rivayete göre ise Reyhâne câriye olarak kalmış ve İslâmiyet'i benimsememiştir (İbn Hacer, IV, 309). Reyhâne, 10. (632) yılda Resûl-i Ekrem Vedâ haccından döndükten bir müddet sonra Medine'ye vefat etti ve Bakî Mezarlığı'na defnedildi.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hişâm, *es-Sîre*², III, 256; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VIII, 129-131; Zübeyr b. Bekkâr, *el-Müntehab min kitâbi Ezuâci'n-nebî* (nşr. Sekîne eş-Şihâbî), Beyrut 1403/1983, s. 47-48; Belâzürî, *Ensâb*, s. 453-454; Hâkim, *el-Müstedrek* (Atâ), IV, 45; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, IV, 309-310; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 120-121; İbn Hacer, *el-İşâbe*, IV, 309; Muhammed b. Yûsuf es-Sâlihî, *Ezuâci'n-nebî* (nşr. M. Nizâmmeddin el-Füteyyih), Dimaşk 1413/1992, s. 231-233; Koksâl, *İslâm Tarihi* (Medine), V, 363-364; M. Yaşar Kandemir, "Ebû Reyhâne", *DİA*, X, 213; Casim Avcı, "Kurayza (Benî Kurayza)", *a.e.*, XXVI, 431-432.

HAYATİ YILMAZ

REYHÂNE bint ZEYD

(bk. REYHÂNE bint ŞEM'ÛN).

REYHÂNETÜ'L-ELİBBÂ

(ريحانة الألبا)

Şehâbeddin el-Hafâcî'nin (ö. 1069/1659), çağdaşı olan şair, edip ve âlimlerin biyografileriyle çeşitli tarihi, edebî ve dinî konuları ihtiva eden eseri.

Tam adı *Reyhânetü'l-elibbâ ve zehretü'l-hayâtî'd-dünyâ*'dır. Müellif eserini, *Habâya'z-zevâyâ fî mâ fi'r-ricâl mine'l-bekâyâ* adlı kitabını esas alarak orada yer alan yetmiş kadar biyografiyi 156'ya çıkarmak suretiyle meydana getirmiştir. Corcî Zeydân bu eseri en önemli edebiyat ve tarih kitapları arasında saymaktadır (*Târîhu âdâbi'l-luğatî'l-Arabiyye*, II, 301). Ancak üslûbunun edebî / secilî nesir biçiminde olması övgü ve tasvirlerinde abartılara yol açmıştır. Müellif eserini düzenlerken şair ve edipleri bölgelere göre tasnif etme, başlık koyma, şair ve ediplerin biyografilerine yer verme, onların şiirlerinden örnekler alma ve üslûp bakımından Ebû Mansûr es-Seâlibî'nin *Yetîmetü'd-dehr*'i ile İmâdüddin el-İsfahânî'nin *Harîdetü'l-kaşr*'ından etkilenmiştir.

Reyhânetü'l-elibbâ dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Şam, Halep ve civarından kırk üç, ikincisinde Mağrib'den on bir, Hicaz (Mekke) ve Yemen'den yirmi altı şairin biyografisiyle şiirlerinden örnekler yer verilmiştir. Hafâcî, üçüncü bölümde Şam'dan Mısır'a gidiş sebebinin anlatıktan sonra yetmiş bir şairin biyografisi yanında şiirlerinden örnekler zikretmiştir. Dördüncü bölümde Anadolu'da ve İstanbul'da karşılaştığı, faydalandığı âlim ve ediplerle ileri gelen kişiler hakkında bilgi vereceğini belirttiği halde (II, 247-248) "Türk dilinin Mütenebbî'si" diye andığı şair Bâkî dahil olmak üzere sadece beş şairle onların eserlerinden bazı örneklerle yetinmiştir (II, 247-280). Müellif eserin hâtîme kısmında ilmi, edebî ve tarihî birçok konuya geniş biçimde temas etmiştir. Önce Osmanlılar'da ilmin ve ulemânın azalması ve rağbet görmemesi, idareciler arasındaki düşmanlık ve diğer zafırların yayılmasıyla ilgili görüşlerini belirtmiş (II, 283-307), ardından kendi biyografisiyle hocalarından ve eserlerinden söz etmiş (II, 325-340), kendine ait beş makâmeye yer vermiştir. Bu arada "el-Makâmetü'r-Rûmiyye"sinde Anadolu halkının ve ulemâsının durumuyla ilgili yakınmalarını

Reyhânetü'l-elibbâ'nın zahriyesi ve ilk sayfası (Süleymaniye Ktp., Fâth, nr. 4374)

